

Pulga Joel: kuis saa jutukõsõst legend?

Kae lk 2

Kanepi kandi aoluu alalõ-hoitja Hirvlaane Milvi

Kae lk 3

Pümme sügüseõdak pand vaimõ pelgämä

Kae lk 4

Tulõva Uma Meki suurlaat ja kohvigunätäl

Puulpäävä, 9. rehekuu pääväl kell 10–15 tulõ Võro liinan keriguplati pääl Uma Meki suurlaat. Varramba om uma ja hää kraami laata peetü kuu aigu ildampa Võro spordikesküsõn, no seokõrd tulõ laat välän tetä ja kuu ao peräst om ilm tuus joba palfo külm.

Laadakõrraldaja anni teedä, et seokõrd tulõ laada pääle kodomaid sõ kraamiga kauplõjit viil inämb ku varramba ja mahhe sõõgi jaos tetäs uma kimmäs nukk.

Õkva päält laata, 11.–17. rehekuu pääväl peetäs Uma Meki kohvikidõ ja restoraanõ nädälit. Säitsmen Vana-Võro-maa ja üten Setomaa sõõgi-kotussõn saa mekki kolmõ

käügiga süüki, miä om tett pääasäligult paigapäälitsett kraamist.

Mõlõmba ettevõtmisõ kot-silõ saa täpsembät teedüst kodolehe www.umamekk.ee päält.

UL

Oodõtas vahtsits lõõdsapallo

Joba tõist kõrda kuulutas Teppo Augusti lõõdsatalo vällä vahtsidõ lõõdsapallo konkursi «Ummamuudu lugu».

Oodõtas esi tettüisi tradit-sioonilidsõn stiilin lõõdsapallo. Egä osavõtja saa konkursilõ saata kooni kolm luku ja noid oodõtas 29. rehekuu pääväs.

Võigõlus om katõn jaon: kõik saadõdu luu pandas vällä inter-netti, kon näile saa hellü anda, ja sis üten hindamiskogoga va-litas vällä 15 luku, miä jõudva 27. märdukuul Kandlõ kultuuri-majja lõppkontsõrdilõ.

Konkursi avvohinnafond om 1200 eurot. Ligemb teedüs ja kõrd om kätte saia kodolehe lootsatalu.ee pääl.

UL

Vunki täüs keelenätäl

RAHMANI JAN

Tulõva kuu alostusõn, 1.–7. märdukuuni peetäs võro keele nädälit. Timahavad-sõ võro keele nädäli lõuga-hus om: «Kiildke vai är – ma iks kõnõlõ!» Seokõrd om nädäli reklaaminägo ja võro keele näädüsagent Rāpinä miis Ilvesse Aapo.

Timahava om võro keele nädäli plaanin hulk ette-võtmiisi. Näütüses jõud püüne pääle maailma edi-mäne võrokeeline pistüja-lapull (*stand-up*-komöödia) «Kogõmus mass!». Ruitlasõ Olavi kirotõdu nafatükü sääd lava pääle Tagametsa Tarmo ja mäng Määri Andres.

Tüüle nakkas ka edimäne võro keele iistkõnõlõja. Iist-kõnõlõjit valitas avaligu elo tegeläisi hulga, kiä lupasõ ammõdiaol ummin tegemii-sin ja ülesastmiisin võro kiilt pruuki hariligust inämb. Iist-kõnõlõja ammõdiaig om üts kuu pikk ja sõs antas teedüs-pulk üle järgmädsele.

Eesti Rahvusringhäälingu Jupiteri kanali pääle plaani-tas võro keele nädälis üles-säädi eräle teemarida võro-keelitside saatidõga läbi aigõ. Nädäli kavan om viil Uma Pido koorilaulukursi kontsõrt, kon konkursilõ tul-nu parõmba pala ette kannõ-tas.

RAHMANI JANI PILT

Timahavadsõ võro keele nädäli reklaaminägo ja näädüsagent Ilvesse Aapo.

Püüne pääle jõud vahtsõst ka koolimuusikal «Koolin om umbõlõ mõnna».

Võro keele nädälit pidä-vä kimmäle kooli, latsiaia ja muusõumi.

Huvilidsõ saava viil üten lü-vvä mängun «Võrokõsõ vällä-kutsõ», et võro keele pruukmist hafota.

Umal Lehel tulõ võro keele nädälil vällä 500. nummõr.

Agendikampaania lätt edesi

Timahava lätt võro keele nädä-lil edesi ka minevä aastak alos-tõt võro keele agente kampaania, kon huviliidsi kutsutas üles vällä näütämä võro keele mõist-mist ja härgütämä tõisi kah võro kiilt pruukma. Seokõrd om võro keele näädüsagent ja võro keele nädäli reklaaminägo Rāpinä kultuuritegeläne Ilves-se Aapo.

«Ma olõ Ilvesse Aapo ja tii, mis taha. Näütüses kõnõlõ võro kiilt, ku taha, ja tii laulõ, ku taha.» seletäs tä umma mis-siooni vällälõ. Ilvesseapolist vabahusõ- ja protestivaimu õhkas ka timahavanõ võro keele nädäli lõugahus «Kiild-ke vai är – ma iks kõnõlõ!».

Teedüst ja kavva saa kaia Võro instituudi kodolehe wi.ee päält.

Uma Lehe sügüsene jutuvõistlus

Hää lugõja ja kirotaja! Kuulu-tami vällä Uma Lehe 18. jutu-võistlusõ.

Ku teil om rahvalõ kõnõlda mõni põnnõv, lustilinõ vai hal-lus õkva elost peri jutt, saatkõ tuu Uma Lehe jutuvõistlusõlõ. Parõmbidõ kirätükke autori saava avvohinna ja hää jutu trükümi 2022. aastaga joosul lehen är.

Võistlusjuttõ sordi:

1. Periselt elon juhtunu na-falinõ vai tõsinõ lugu

Lugu, miä om olnu kas na-falinõ, oppusõga, saatuslik vai muido ummamuudu. Võinu olla periselt sündünü.

2. Lugu, midä periselt es juhtu

Mõnõ luu omma tegünü ine-mise pää seen: nättü unõn vai mõtõldu edesi määndsestki juhtunust asast, kuimuudu olõs võinu olla. Mõnikõrd ei saaki periselt arvo, om taa lugu juh-

tunu vai vällä mõtõldu. A lugu om jo iks olõman, kasvai ki-ro-taja pää seen. Peräkõrd om hää lugu?

3. Lugõma opmisõ vaiv

Oodami juttõ tuust, määndse vipõrusõ omma olnu lugõma opmisõ man. Mi kõik tiiämi luku, kuis poiskõnõ viir aabit-sast tähti: N-U-G-A ja vastas pildi perrä iks: VÄITS.

Tan vöi kiroti ka võro kee-len lugõma opmisõst, näütüses kuimuudu Uma Leht om uman keelen lugõma opanu. Ja vöi olla juttõ ka tuust, määne om olnu taa vaiva palk, määnest rõõmu lugõminõ om paknu.

4. Nigu mõtsa hõikat, nii vas-ta kostus

Kiroti vöi nii mõtsast ku ka mõistu tuust, midä seo vana-sõna meile oppas.

Teema omgi vällä paknu Ees-ti Rahvaluulõ Arhiiv.

Inne luu kirotamist lugõgõ läbi seo oppus:

Egä inemine vöi saata võistlu-sõlõ kooni viis juttu. Jutt piät olõma kirotaja hindä luudu ja tuu ei vöi olla inne mõnõn tõsõn lehen vai raamatun är trükit ega internetti üles pant. Lugu võinu olla mõistligu pik-kusõga, mitte pikemb ku üts ar-vudilehekülj (3500 tähemärki, 700 sõnna). A vöi ka lühembä jutu kiroti.

Ku pään om hää jutt, a saa-i vai mõista-i taad kirja panda, sis kõlistagõ tel 782 2221 vai 5692 2841. Märgimi vällä, kui-muudu lugu iks kirja saanu.

Egä jutu mano kirotagõ kimmähe uma nimi, aadrõs ja telehvoninumõr! Ku tahati, et lehen trükitäs ti tõnõ (vällä-mõtõld) nimi, kirotagõ tuu suuv eräle luu lõppu.

Jutuvõistlusõlõ saatmisõga and autor Umalõ Lehele õigusõ jut-

tu lühendä, toimõnda ja tuud lehen ja internetin avalda.

Oodami juttõ nikani ku 22.11.2021.

Jutu pallõmi saata e-kiraga info@umaleht.ee pää-le vai postiga Uma Leht, Tarto 48, 65609 Võro liin.

Tunnissõna: jutuvõistlus.

Parõmbidõ juttõ kirotaja saava preemiä. Kõik kirotaja saava tenotähes tulõva aasta Võro-Seto tähtsõnna.

Terävät sulgõ!

Kiildke vai är – ma iks kõnõlõ!

OTSIMI VÕRO KEELE AGENTE!

Agent:

- mõist võro kiilt;
- härgütäs tõisi inemiisi võro kiilt pruukma;
- kamandas võro keele nädälil 1.-7. märdukuul;
- saa hindäle ägedä agendimärgi ja -hammõ umahinnaga.

ANNA HINNÄST ÜLES ILDAMPA 12. REHEKUUS (12.10)!

Kontakt: vorokeeleagent@wi.ee, tel 5348 6982
Kae lähembält: wi.ee

M Ä R G O T U S

Massa-i laskõ hindäl pääd segi aia!

Taa nätäl, miä no tulõ, om küländ segäne ja rassõ. Käävä jo paigapäälitside umavalitsuisi valimisõ ja kandidaadi pruuvva meil kõigil pääd segi aia. Mu soovitus om, et ilosa jutu perrä massa-i kedägi valli. Tulõ läbi kaalu, kiä midä tennü om vai tetä saa. Ilosat juttu mõistva pia kõik aia.

Edimäne asi, mink pääle märki, võinu olla tuu, ku pallo meil ülepää paikligu umavalitsusõga asja om. Tan või egäüts panda aolidsõ piiri, näütuses miilde tulõta, määndsit asjo perämädse nelä aasta joosul umavalitsusõga aetu om vai midä om umavalitsus su elo hääs tennü. Niimuudu saa selges, ku tähtsä tuu umavalitsus inemise jaos ülepää om.

Tõõnõ asi: valli tulõ tutvat inemist. Säänest, kinkalõ saat egäl aol kõlista ja uuri, mille omma aša tettü niimuudu ja mille ei tetä tõistmuudu. Ma usu, et valijidõ tahtmisõst peris müüdä minnä vällävalitu ei julgu vai vähembält tulõtas tä tuud miilde, ku järgmäne kõrd jäl kandidiir.

RAHMANI JAN,
Uma Lehe päätoimondaja

UMALEHT

Tulõ vällä egä katõ nädäli takast neläpäävä.

Toimõndusõ aadrõs: Tartu 48, 65609, Võro liin

E-post: info@umaleht.ee, tel 78 222 21

Kodoleht: umaleht.ee

Molovihk: facebook.com/umaleht

Päätoimondaja: Jan Rahman, tel 56 922 841, jan@umaleht.ee
Abitoimondaja: Kaile Kabun, info@umaleht.ee
Keeletoimondaja: Laivi Org, laiviorg@gmail.com
Latsinuka toimondaja: Mariko Faster, latsinukk@umaleht.ee

Uma Lehe toimõndusõ kolleegium:

Tiia Allas, Külli Eichenbaum,
Aapo Ilves, Kaido Kama,
Ülle Kauksi, Rainer Kuuba,
Evar Saar.

Välläandja: SA Kultuurileht, kl.ee

Tellmine: Express Post AS, tellimine.ee, tel 617 7717

Kiri Võrolt

Kiränik LUMISTE KATI and värskit mõttit, kuimuudu egäpäävaello vaeldust löüdä, ja märgotas tuust, miä parasjago süäme pääl.

Esierälidse aokibõna

Mõnõ aokibõna mi elon omma kimmäle esierälidsembä ku tõõsõ. Mõnõ näist omma peris filmi muudu ja jääse pikäs aos miilde.

Olõ tähele pandnu, et kõgõ parõmbalõ jääse aokibõna ütten ummi kõgõ väikumbidõ asjuga miilde sis, ku olõ parasjago vahtsõn keskkunnan. Sää, kon ma hariligult ei olõ, omma meele lihtsäle vällalidsõmba ja herksämbä. Tuuperäst soovita ma vahepääl rändämiisi ette võtta.

Ma olõ Ida-Virumaal sündünü ja üles kasunu. Ildaaigu käve üle pikä ao sugulaisi haudu pääl. Lügänüse kalmuaid omma matõtu mu esä, vanavanõmba ja viil mõnõ sugulasõ. Teimi sõbrannaga kerigumõisan piätüse ja lätsimi säält jalaga kalmuaia pääle. Tii pääl naas päiv õkva alla minemä. Lämmi valgus, miä tuu aoni pilvesumma takan uutnu olõ, kullaš kõrraga terve maastigu üle. Ja samal aol linnaš üle mi päie luik, kiä kah seo valgusõ seen kullatsõs muutu. Seo olõ väega lumja aokipõn, õkva ku mõnõn muinasjutun. Mu esä priinimi olõ kah Luik, tuuperäst mõtli, et jo seo om mu esä heng, kiä hinnäst niiviisi ilmutas.

Hämärän toimõndiva kalmuaia pääl viil üte inemise. Ku ma näidega juttu tei, tulõ vällä, et neo omma mu hää tutva Taf-nast, kiä olli kolm päivä ummi sugulaisi hauda otsnu ja viil seolsamal õdagul seo peräkõrd üles löüdnü. Sis tulõ külh sääne tunnõ pääle, et seo olõ-i lihtsäle juhuse, a tan omma mängun mõnõ korõmba jõu. Õdaguhämärän hubisõva kündle anni kinnütüst toolõ, et ka kavvõn Ida-Virumaa nukan om hulga hengi, kiä huulva.

Sammamuudu tulõ miilde üts pilt lännüst aost, kon inne päävä alla minekit üte korõmba mäekundi pääl mu säitsmeaas-taganõ poig, kiä olõ õkva kiro-tama opnu, tsukõrd kulladsõ saanu meist parõmbalõ arvo, ku mi umma mõttõilma ja pildikeisi niimuudu alalõ hoitnu.

Soovi, et meil kõigil olõs kõrrast pümmembäs mineväl aol inämb naid esieräliidsi aokibõnit ja et mi näid tähele pandnu. Kuldsõt valgust ja armastust!

Võru liinal om kimmäs legend: kitsõpuumisõ lugu. A määndsit legende võinu kõnõlda Antsla kotsilõ? Viska paar mõttõgõist õhku, vast mõni püüd kinni.

Kuis jutukõsõst legend saa

Uman Lehen om kunagi olnu juttu tuust, et Võru liinan sündü edimädse Žiguliga kõüdüssen nii-üldä kitsõpuumisõ lugu. Tuu om legendi staatusõga värk, minkast mõni tiid inämb, mõni veidemb, noorõmba vast olõ-i tuust kitsõpuumisõst kuuldnugi. Noorõmbilõ mõtõldõn võinu legendi kõrras üle kävvü.

Olõ nii, et Võru liina pääle ilmu edimäne Žiguli (tuu pääle tapõldas, kas 1971 vai 1972). Tuusama autu jäi Suu pääl tõkkõpuu taadõ, selle et rong tulõ õks läbi laskõ. Žiguli es olõ sää, ütsindä uutman. Kõgõ edimäne tõkkõpuu takan olõ hooib vanõmb naanõ kitsõga, timä takan olõ tsiklimiis, sõs tulõ viil hobõsõmiis vankrega ja perämäne olõ sõs tuu pallu kõnõld autu. Tõkkõpuu olõ all ja tulõ uuta. Kõgõ rassõmb olõ vast hobõsõl ja tuu kai tsiklimehe pikki hiussit, eski pruuvõsõ perrä, mis hainuga tegu om. Tsiklimiis olõ tuu pääle lõõnõ hobõst, mink pääle hopõn pagõsi hää mitu sammu tagasi. Vankre perämäne ors lätõs vahtsõ autu radikalõ ja vesi juusksõ vällä. Tuu pääle lätõs muiduki suurõmbas larmamisõs. Kõvõmb sõimaminõ nakaš kitsõ pernaasõlõ huvvi pakma. Tä kõütse eläjä tõkkõpuu külge ja lätõs kah kaema, kiä süüdü vai nii.

Sää, olõ hulga sellätämist olnu, tuu kõik võisõgi perädü põnnõv olla. A vahepääl jõudõsõ rong är minnä ja tõkkõpuu nõssi üles kõgõ kitsõga. Ja tsiklimiis pandsõ õkvalt mine-mä ja olõ süüst prii. Ku memm tõkkõpuu manu jõudsõ, olõ kitsõkõnõ koolnu. Ütle mi nii, et pernaasõ uudishimmu kuuli tuu innemuistnõ eläjäkene ja ega vast ei passiki ütte järe-kõrda eläjä kuun massinidõga. Tuu olõ nigu määnegi eri aigõ ja kombidõ kokkupõrkaminõ ka viil.

Mõtli saman võtmõn Antsla pääle. Et kas om Võrulõ määndsitki legende vasta panda? Kimmäle olliva tõsõ ilma-sõa aigu Antsla kandin perädü tapõlusõ. Mõnõst mõtsast tuuduid palkõ taha-i ütski saekaadri täämbädse pääväni lavvas lõiku, niipallu kuulõ ja pommi-kiltõ om puiõ seen tuust aost.

Ku ma koolin käve, sõs kõnõldi pioneerele kapten Sidorenkovist, kiä võidõl päält nelläkümne vaimdasõga. Tuu pidi sõs taivan sündümä, Sidorenkov olõ jo piloot. Kuna sakslaisi olõ perädü hulga, sõs tä õks taivast alla tuudi. A kätte Sidorenkovit es saia, Otsa Vainu kärke vinne lindaja är.

No olõ Sidorenkov avvu-miis, ohvitsiire värk: Vainu sai tuu tembu iist kõrralugu autu. Rahvas kõnõl, et Vainu sai õks mitu autut: ku üts sai är peetüs, avit Sidorenkov vahtsõ autu soeta. Lugu illus, a tuu sakslaisi nummõr (43 vai 44) olõ muiduki üllituma suurõs kõnõld. Vast ei olõ ilma säändse numbrilda legendaarsust saavutanu... Vainu mu esäle es kõnõlõ joht nii suurõlist

PULGA JOEL,
Antslast peri märgutaja

luku, olliva mõnõ Saksa mas-sina õhun olnu, a mitte nii, et taivast es näe. Hobiaoluulanõ Kulli Aivar arvas, et tapõlus olõ rindelõigun nr 43 ja säält leütigi tuu vaimdlaisi nummõr. Aivarit ega ka Vainut saa-i äämb pinni (mõlõmba omma tõispuulsusõn ja Sidorenkovil om ka mitu kõrda joba risti värvitü), jo sõs omgi legend.

Sõajärgne Antsla olõ küländ purus pommitõ ja tulõ kuigi-muudu üles raku. Tuu om nüüd rahuaignõ legend. Siist tulõ vällä, et kõkkõ võit tetä, a mil-legi arvõlt tulõva nuu lahendusõ. Olõ olnu kimmäs plaan tetä Koemõtsa küllä keemiakombi-naat, miä pidi nakkama pruukma pedäjä- ja kuusõvaiku. Koemõtsa küllä olliva kerkünü perädü suurõ ehitismatõrjaalõ kuha. A nuu (palgi, prussi, lavva, nagla, koba...) olliva nakanu ilma du kipõstõ Antsla poolõ kõndma. Egä massin, miä lätõs Saru puult Antslalõ, võtsõ määndsegi aša pääle. Nagla-kastõ olõ ka jalgratta perä pääle kõüdeti, abis iks. Antsla mugu praavu sõast, tetti majju, sanu, lautu, sarasid. A Koemõtsa keemiakombinaati es tulõ, matõrjal es püsü sukugi tuu kotussõ pääl.

Üts miis või koguni üldä meile, et tä eläs Keemiä maatükü pääl, Koemõtsa külän. Et sääne jäl om sõs jäänü tuust jandist.

Ja maatükü nimest tuud keemiä äämb vällä ei võta, ei avida eski keemiline puhastus. A ku olõs är tettü tuu keemiakombinaat Koemõtsa, sõs olõs sää, võinu olla egätsuku jälgi (puut, tsäimaja, vinne kuul). Antslan eski olõ päält sõta väiku vinne koolikõnõ, nüüd omma sää, baptisti. Tuul majal olõ aknõ kõik aig purus lännü. Sarust olõ tulnu suurõ mõtsa-veo-«pulli» pikä tüvekuurma-ga ja nä pidi käändmä raudtii estakaadi pääle. Käändmise aigu rehksi puiõ latvuga vinne kooli aknit pite. Kas nä no kõik aig purus saiva olla, vast olõ määnegi ütsik kõrd, a rahvas nii kõnõlõs.

Ega pääle säänest luku väega julgõ tundõga Antslalõ ei tüki. Ainumanõ luutus om tuu pääl, et vast om kõigil euru-remont tettü Antslan ja vannu asju pääle äämb ei mõtõlda.

Mu esäl om viil tõnõ teooria, et nuu, kiä võinu säändse märgutamisõ pääle är süändä, ei lugõvatki Umma Lehte. Tuu om muiduki rassõ süü, ku uma kiil, miil ja muu sääne huvvi paku-i.

Es olõ plaanin Antsla kotsilõ halva kõnõlda, a tuud külh looda, et mõni kõnõlõs parõmba luu, miä õkvalt legendaarsõs hinnatas. Antslan om elänü ütsjagu legendaarsit persoonõ, nigu Kersna Aksli ja Vahur, Rutiku Jaak ja Emil, Veri Karla, Värniku Andrus. Kimmäle om hulka tõisigi põnõvid tege-läisi. Nigu moodun om üldä: ma viska säändse mõttõ õhku. Vast mõni püüd kinni ka viil.

Või jo olla, et parõmbalõ pasva legende hooib säändse tegeläse, kel võimõga kõik kõrran ei püsü. Voitka veleke-se olliva ka tan Antsla ümbre joosun ja toimõndiva hillä-tas-sa. Avitiva mõnõl vanainemisel katust lüvvä vai nii. Ma mõtlõ, et tuu nõud küländ hulga pavvõrit, et näütuses Voitkadõ läbielämise legendaarsõs saanu. Näist om ju ütsjagu kõnõldu, määnegi raamadu muudu asi ja filmikene om tettü... Määnegi legendaarsus velekei-sil jo om, a Antslaga ütte kõütä om näid rassõ. Nä pidänü olõma tävveste kotusõpäälidse, mitte Mulgimaalt tulnu vele-kese, sõs vast olnu kõvõmbalõ rahval süämen. Piät olõma kimmäs kõüdü määndsegi kotussõga. Ku pallu ümbre roidat, sõs tuud kõüdüst olõ-i.

Legend piät vasta pidämä määndsegi aoproovi ja rahval om perädü tähtsä roll tollõn, kas naatas edesi kõnõlõma vai unõtõdas är. Jutu seen piässi olõma määnegi raamõst vällä muting ja legende man iks mõtõldas, et sää, om võlsmist kah seen. Noh et olnu õks kimmäs jutukõnõ.

Helüaida ja Uma Lehe märgotuisi sari.

Seo märgotus sünnüs veebilehe helüait.ee ja Uma Lehe kuuntüün. Taadsamma märgotust saat kullõlda autori esitüsen Helüaida lehe pääl.

Pulga Jaani mõtõlus

Laskõ kikkal kirgi! (intelligendi surm)

Är tapi vana kikka. Kolm nuurt olliva joba mehe iist väl-län ja vana es saaki muud tetä ku noid murru piten takan aia. Ilm olõ illus ja nii ma sis istõ säälsaman kuritüüpaigan pingi pääle ja naksi sulgi kakma. Sai pia poolõ pääle, ku tulõ mõtõ: midä ma pörõlt tii? Kaku kui-valt, ei havvutagi kuuma viiga, nigu vanaimä tekk. Päält sõta olõ jo kanapuljong piaaigu et arstirohu iist. Olõsi vast pöraki, ku kanul lastu vabalt ringi roita. A tiidjä mehe kõnõlõsõ, et ega tuu roitmine kah inämb ei avita, maa seest omma vajaliku soola suuri saakega vällä tõmmatu.

Lahksamise man nakaš jäl mõtõ tüüle. Põhjusõs olli vana kikka jaos ülearu väikse munandi. Ildaaigu sai ma teedä, et munandiide kaal ja IQ omma umavahel pöörüsvõrdõ-lisen kõüdüssen. Taani sõdu-riide pääl ollõv tuu asi vällä uuritu. Midä korgõmb IQ, toda väiksemp munandiide kaal. Kui IQ langõs, kasusõ munandi suurõmbas.

Põhjust kiäki ei tiiä ja arva-da om, et ei uuritagi. Peetäs ilmadu hääs, et tütarlatsi IQ om väega korgõ (?) ja et näil koolin inämbjagu viie. Pois-sõ trünnitäs, ku nimä tuupi ei viisi. Tuu poliitika om pikä ao joosul naanu ka villä kandma, aga säälsaman murtõtdas, et latsi om veidü. Kuis tä sis saagi tõisildõ olla?

Kas mu kikas, rahu tälle sää, külmkapin, olõ intelligentne? Kimmäle olõ, ega tä muidu ei olõs mitund rebäst ja kanakulli üle elänü. Ja kuis tä umast vellest tapõlusõn üle sai? Lätõs autu ala ja nigu veli pää tsusaš, nii lei. Üte silmä leigi puul-pümmes ja veli andki alla. Tuu silm võisõ olla juhuse, aga täpselt tuudsamma nippi kasuf tä ildampa üte hindäst umbõs poolõ suurõmba kikka vasta. Suur lei tedä mitu kõrda maha, tampsõ jalguga sällän ja kakk sulgi, aga timä nakaš iks vasta ja jõusõgi suurõl üte silmä paistõ lüüä. Jäl võit timä perält.

Agä äkki pidänü Eesti sõa-väen nakkama kikkavõitlust harrastama? Ma mõtlõ, tuu andnu rohkõmp kui mõnõn Aafrika riigin naise ja latsi kaitsmine. Tegelikult, üts ei välistä tõist: kõik miä sõduri niginii vällä-poolõ Eestit ei jõua.

Mu plaani omma hullu, aga tuugi om paremb kui mitte-midägi-tegemine.

Kikka olli vanast au sisen. Mu vanaesä, ku olõ pudeli päält korgi är võtnu, ütelnü alati: «Lasõmi kikkal kirgi!» Pudõli sildi pääl olõ «Kännu Kukku».

Pörõlt proovitas egalpuul kannu pitä, aga kikkast ei tohe võtta: naabri ei saa magada. Ja sis kõnõldas õnnõlikõst kanust. Kannu käest ei küsü kiäki, millen näide õnn saisnõs.

Mõistusõga inemine (korgõ IQ-ga) pidänü aru saama: kui kongi inämb üttegi kikkast ei kiri, om tuu märk elu häõmises ja just tuu asi pidänü inemisel unõ är viimä.

Kanepi kroonik Hirvlaane Milvi

RAHMANI JAN

Kanepi kihlkunnal ja alõvi-gul om väega vidänü, et om olõman Hirvlaane Milvi, kiä om aastakümnit hoolitsõnu tuu iist, et paigapäaline kodo-, ao- ja kultuurilugu alalõ püsünü. Ka Hirvlaane Milvil om vidänü, et timä sünnüpaiga Kanepi aolugu om täus kirivit inemiisi ja tähtsit sündmüisi, miä aoluulasõ silmä helkämä pandva.

Milvi sulõst ja arvudiklahvõ alt om täambädses vällä tulnu 18 raamatut, noist katõsa pututasõ Kanepi kihlkunda. Minevä kuu kaasi vaihõlõ saanu «Kanepi vabatahtliku tuletõrje selts 100» jutustas läbi protokollõ ja inemiisi elokäuke Kanepi alõviku ülesehitämise luku.

Latsõst pääle kribaja

Hirvlaane Milvi ütles, et huvi asju üleskirotamises vasta om täl olnu jo latsõst pääle. «Mul om, nigu nüüd om peenükene üteldä, diagnoos – kribamisesõ diagnoos.» Nii om tä joba varatsõst koolipõlvõst pääle päävä-raamatut ja mitmõ asja kot-silõ kroonikat pidänü.

Peris alostus es lää Milvil kõgõ lihtsämpä: edimädsõ aoluutunnin kokko säetü kroonika iist pandsõ oppaja tälle veerändis katõ. «Sääl tull' kõik riikliku tähtpäävä kirja panda. Ma ai koskil midägi segi ja tei via,» tulõtas Milvi miilde.

Ummõhtõ es jahuta tuu vipõrus Milvi huvvi aoluu vasta ja timäst sai aoluu-lanõ. Suurõmb huvi kodo-paiga Kanepi vasta sai huu-gu 1969. aastagal, ku peeti

laulupido 100. aastapäivä. Tuu tähistämises tetti Tarto ülikoo-li aulan koorilauljido võigõlus, kon Kanepi poissõkuur sai puulkutsõliidsi kuurõga mõõtu võttõn tõõsõ kotussõ. «Plak-suti käe katski,» tulõtas Hirv-laane Milvi umakandi poissõlõ ütlenelämist miilde.

1975. aastagal sai Kanepi kihlkund 300 aastakka vanas. Tuul aol kihlkundõst väega kõnõlda es taheta ja kihlkunnapäivi es tähistedä. Siski sai Milvi teno toolõ, et lõudse mõttõlõ tugõjit, avalda aohehen Koit artiklisafa Kane-pi kultuuriluust ja kokko säädi kihlkunnakroonika. Edesi om Milvi iks tähtside aastapäivi puhul mõnõ aoluuraamadu kokko säädnu. Teno timäle püsüs alalõ tiidmine Kanepi kultuuriello herätänü tähtsäm-bist tegeläisist ja Kanepi kandi umaaolidsõst herksäst haridu-sõ- ja seldsielost.

Teküs kant

A tuujaos, et aoluulasõl olõs midägi alalõ hoita, piät olõma kõrralik matõrjaal võtta. Kanepi kant om olnu väega teküs, sääl om iks haridust ja üt-en-tegemist tähtsäs peetü. Üts täht-sämpi Kanepi kandi elolõ hen-gesissepuhkjit oll' umaaignõ keriguopõtaja Johann Philipp von Roth (1754–1818). Timä tüüf Kanepin 38 aastakka, asof sääl Liivimaa kubõrmangu edi-mädsõ kihlkunnakooli, kutsõ ello piibli välläandmisõ seldsi, andsõ vällä Tarto maa rahva Näddali-Lehte ja tekä viil hul-ga asjo paigapäälidse ja kõgõ lõunõeesti kultuuri hääs.

Hirvlaane hindas, et Kane-pi kihlkunnakoolist saad hää kooliharidus andsõ illatsõm-balõ elo häitsemisele kõvastõ vunki mano. «Kihlkunna-koolin käüti är, sis pidi tuu hari-

dusõga midägi muud tegemä, ku minemä mõisatüüle: naati vallakirotajas, kohtumehes vai küläkuulmeistres. Osa lätsivä edesi opma, näütüses Riia poli-tehniliste instituuti, kon käünü poisi teivä üle terve Vinnemaa suurt karjääri.»

Ku Tsaari-Vinnemaa otsa sai ja Eesti Vabariik vällä kuulu-tõdi, tull' hulk korgõlõ kooli-tõduid ja rikkas saanuid in-e-miisi opteerumisõga kodokanti tagasi. Küllin olli tuukõrd suu-rõ taloperre, inämbüisi oll' per-ren kümme last. Nii pidivä nuu, kiä tallo hindäle es saa, otsma muialt tegemist ja elokotust. Ümbre kerigukülä naas kasuma Kanepi alevik. Eestiaolinõ Kanepi oll' ello täüs, näütüses tüüf alõvigun hulga ehitüsmeistrit, oll' kuus kirstutegijät ja 16 puuti. Ütte noist peeti ka Milvi sünnü-koton ja tuu om täl latsõpõlvõst meelen. «Ku president Kalju-laid Kanepin käve ja ma tälle puutõ arvu seleti, sis tä küsse, kas tan olli inemise sis pistü-rikka. Ma ütli, et es olõ rikka: mu esä käve ehitüstüül, hanksõ rahha, et kuvvõliikmõlist peret üleväl pitä. Imä pidäsi puu-ti, pääle tuu kasvat latsi, kafaf lehmä, süütse tsiko ja tegi aia-tüüd,» tulõtas 85aastanõ Milvi tuuaigsõst ello miilde.

Priitahtligu varakaitsja

100 aasta iist oll' Kanepi nii suurõs kasunu, et inemise võti hinnäst kokko ja asuti uma vara kaitsmisõs priitahtligu tulõtõrjõseldsi.

Milvil hindäl om kah tulõtõrjõseldsiga kõüdüs: kõik timä pere oll' seldsin, sääl-hulgan tä esi latsõn. Ja tuu es tähendä, et latsõ niisama suuril jalon olõs tolõõndanu: nuurilõ olli uma ülesandõ, käüti tree-ningul ja võistluisil.

Tuu seldsi protokollõ per-

RAHMANI JANI PILT

Hirvlaane Milvi uma vahtsõ raamadu näütämisel Kanepi seldsimajan timahava 20. süüskuul.

rä sai kokko Hirvlaane Milvi raamat, kon seen om 289 mehe eloluulinõ teedüs.

«Ma piä tuud suurõs väärtüses, et tan raamatun omma inemise mulla alt tagasi üles nõstõtu. Eluluu omma olõ-man ja kirämoistja saava noid

lukõ,» seletäs Milvi. Tuul aol oll' kõik herksämbä inemise tulõtõrjõn, tuuperäst või taad raamatut pitä mitte õnnõ tulõtõrjõ, a kõgõ Kanepi kandi aoluukroonikas.

Kuigi 2012. aastagast om Kanepin pästekomando kinni

ja ka selts inämb ei toimõn-dä, om Hirvlaane Milvi õnnõlik, et juhussõ läbi ala-lõ hoitunu väega põhaligu protokolliraamadu häie in-e-miisi abiga timä tüülavva pääle jõudsõva ja noist raa-mat sai.

Priinime lugu

Rubriigin kõnõldas perekunnaninimi periolõmisõst ja tähendüsest.

Hallap ja Halapuu

Nimme Hallap kand parla Ees-tin 66 inemist. Panti taa õnnõ üt-en kotussõn, Erästvere mõi-san Kanepi kihlkunnan 1809. aastagal. Nime sai Kuuba Hino Hindriku kolm poiga Mihkli, Märt ja Jaan ummi perekun-dõga. Joba hingelugõmisõn 1811 om näide vahmiiliniimeli koju, miä tege vallasõ nime tähendü-se: *Hallapu*. Nii tuu edesi lätski, keriguraamatin *Hallap*, hinge-lugõmisin *Hallapu*. Kuuba Hino talu oll' sääl, kon no om Kanepi valla Hino külä. Külä vana nimi om Naha vai Nahkmõtsa.

Nimega Hallap mõtõl opõtaja Roth sõs halapuud. Halapuus om Võromaal kutsut paiu, a mitte egäsugust, õnnõ säänest, miä kasus korgõs ja om painduva-ripnõja vitsaga, minkast saa tetä pilli, käändä vahru ja kuta korvi. Liik olõ es tähtsä, ka hõpõpai (*Salix alba*) oll' hõpõhalapuu vai Kanepin esiki *halakpuu*. Kui-gi eesti keelen om nimes annõt *hõberemmelgas*, es mõista võro-kõnõ joht hõpõhalapuu kottalõ raag üteldä, raag oll' iks tõnõ puu, miä es olõ nii illus ja kasulik.

Nimel *Halapuu* om 29 kandjat ja vanan kiräviien *Hallapuul* 19 kandjat. Pandmisõ kotussit om kolm. Vahtsõ-Nursi mõisan pand' Rõugõ opõtaja Marpurg Kolga talurühmān kõrvuusi perrile nime *Saarna* 'saar' ja *Hallapu*. 1826. aasta hingelugõmisõn oll' Saar-nast saanu *Sarnit* ja katõ puunime paari Kolga külān inämb es olõ.

Tõnõ Rõugõ kihlkunna kotus oll' Pindi, kon *Hallapu* panti Pille Tuuma Juhani ja Mõskülä Jakapi perrile, kiä mõlõmba elli Otsa mõisan üt-en talun ja olli iks vast lähküst sugulasõ kah.

Kolmas kotus oll' Vahtsõliina, kon *Hallapu* panti Abikülä (Kivi-külä) Ado perrele, nime sai poig Peep uma perrega ja tütar Katre.

Oll' viil nelläski kotus, Urvas-tõ kihlkunna Lilli mõisa Reinu talu Osula külān, kon panti *h*-lda nimi *Allapu*. Tuu perrätulõjal, nimel *Alapuu* om kandjit alla kuvvõ inemise.

Ku 1921. aastagal Setomaal perekunnaninimmi võeti-panti, sai *Halapuu* kats perekunda ja *Hallapuu* üts perekund.

Erästvere muudu nimme *Hallap* võeti üt-el kõrral eestis-tämises (Preivel Tafna liinan). Kolm eestistämist oll' ka nimes *Halap*, midä niisamatõ om kirotoõ Erästvere priinime kujus, a midä parhilla Eestin inämb üteli inemisel olõ ei.

SAARÕ EVAR

Pihlapuu latsiaia latsi kardokavõtt Tännässilmän

SABBALI KARMEN, KAARSALU PILLE, EHASALU HELLE

Ütel ilosal süüskuu pääväl lätsi Põlva Pihlapuu latsiaia Vanderselli ja Sipsigu rühmä kuvvõaastadsõ latsõ kardokit võtma. Sõidimi bussiga Tännässilmä küllä Vigla tallo. Meil olli pangi kah üt-en – kel «Hello Kitty» vai «Spider-man» küle pääl.

Pererahvas võtt meid lahkõlõ vasta. Talon oll' palfo kaemist, põnõvit massinit ja eläjit. A saa es pikält ümbre vahti, tüü taht-sõ tegemist.

Kõndsõmi nurmõ viirde ja tullgi joba peremiis traktori-ga. Traktor ai edimädsõ virkse valla ja latsõ joosiva kardokit korjama. Pangi saiva kipõlt täüs. Oppaja aviti kardokit koti valla.

Kuus virgest sai võetus, ku kardokavõtjidõ huug jäi väi-kumbas. Lepsemi pernaasõ-ga kokko, et võtami viil kats viimäst virgest kah. Viimädsõ virkse lätsi joosuga! Naksimi huuga nurmõ päält minemä. Mõnõ latsõ saiva pernaasõ käest põrkna kah üt-en, no kuis sa tühä anomaga kodo läät.

Tarõ mano minnen saimi

KAARSALU PILLE PILT

Ku kardoka üles võetu, saiva latsõ selges, et hulk tege hulga tüüd.

ümbre kaia ja oll' palfo põnõ-vat: hulga kürvitsit väiku uni-ku pääl, vahtsit ja vanno mas-sinit, hannõ, kanno ja kikkit. Kitsi ja lammast näimi kah, latsõ söõdi näile põrknapäälsit.

Ku kitsil sai kõtt täüs, mõ-simi käe puhtas ja lätsimi aia-majja ütenvõetuisi võiuileibu

süümä. Kül pääle tüüd oll' süük makus! Pernaanõ paksõ meile viil kurki ja ubinit.

Pääle süümist saimi moro pääl mängi. Sääl oll' egäsugut-sit ägedit püürhälle, turnmis-värke, hällü ja pallo rattit. Kats pinni ja kassikõnõ kah tulli mi mano ja lasiva hinnäst ilestä.

Kõik mängsevä ja olliva rõõmsa. Ku buss meile per-rä tull', oll' hallõ ärki minnä. Pererahvas oll' abi iist teno-lik. Mi tännässimi ilosa pää-vä iist ja et saimi hääd tetä.

Ütenkuun saa kõik häs-te tettüs ja om viil lustilinõ kah!

Talo vaim

OLESKI VILLEM

Olliva sügüsedse pümme muadsõ ao. Õdagu olliva pikä. Viideti aigu tattnõna valgusõh. Imä kedraś, esä kudi korvõ vai tekķ luudõ.

Meile, latsilõ, nä kõnõli egäsugutsit juttõ: kül vai-mõst, kül vannusthalvust. Taloh olle pallo kotussit, koh nä võisõ hinnäst kākki. Mi usõmi, et tondi ja egäsugud-sõ vaimu omma olõmah, a näist väega hirmu es tunnõ.

A ütškõrd pelksimi kõvas-tõ. Pagõsimi sängü, teki tõmbsimi üle pää – koskilt kostu rütmilist koputamist. Esä pandsõ tormilatõrna palama ja ütēl: «Ma otsi tuu koputaja üles, kūsü, midä tä taht.»

Mi pelksimi, et esäga või midägi halva juhtuda: ei tiia joht, määne tuu vaim om, kas halv vai hää.

Esä käve kõkõpäält kõõgi põrmandu all olõvah keldrih, sis tarõ pääl, küünih ja laudah. Äkki jäie koputaminõ perrä. Mi arvssimi, et vaim nakaś essä pelgämä. Roh-kõmb tuu õdak koputamist es kuulõ.

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

Tõõsõl pääväl umbõs samal aol naaś jälki koputaminõ pääle. Nüüd ollimi viil rohkõmb hirmul. Ütlimi esäle, et ärku minku, olku parõmb miika, sis om meil kah julgõmb. A esä es kullõ, võtsõ jälki tormilatõrna

ja lätś majavaimu otsma.

Mi jäimi teki ala lõdisõma. Lätś pallo aigu müüdä. Perä-kõrd tull' esä laudast küüki ja, hindäl nägo naarunõ, ütēl: «Kätte saiõ tollõ kurivaimu». Tuu vaim olle mi Pruuni –

timä alumanõ lõvvapuul leie mäletsemise aigu vasta sõimõviirt. Pruuni olle mi lehm. Mi maja olle ehitet laudaga kokko ja lehmä mäletsemine kostu häste tarrõ kah. Nii saimi mi hirmust vallaļõ.

Nõia agent

Vanast minti nõia manu iks väega suurõ murrõga. Kavvõn olf ja minkagi es olõ massagi!

Lännü sis sannanaanõ ja võtnu palfu kanamunnõ ütēn. Lännü ja lännü ja nakanu mõtlõma, et vai jummal, vast ei saaki api ja muna tulõ är anda niisama. Lännü sis puhmõ vaihõlõ ja pandnu poolõ muna sinnä, et tagasi minnen vii kodu tagasi...

Utunu jutulõsaamist ja tuu, kes innembä olf tulnu, ajanu väega hääd juttu. Kūsünü, et mis tedä vaivas, ja seletänü hindä murrõ kah är. Kae, mi kõik jo aami reisi pääl võõridõga ausampa juttu ku vast muidu. Naanõ sis ütelnü, et ma kae, kuis taa om, a mul es tahtu kõiki munnõ tuvva.

Ku timä kõrd olf nõia manu minnä, kaenu nõid tälle otsa ja

kostnu: «Ti ei olõ hüvvi mõt-tidõga. Ku ti nüüd lääti sinnä puhma noid munnõ võtma, sis kaegõ ummõtõ: sääļ või huss olla vastan!»

Nii ka olnu. Huss kerän ja muna hussi takan.

A sis tull' sääne asi vällä, et nõial olf agent, kes istsõ ja tekk, et om kah api otsman, ja uursõ asä är. Ku sisse lätś, kandsõ ette.

A tuu huss trehväs sinnä. Niimuudu sis essüedi inemiisi.

RAUDKATSI ENE

Kuis ma rahva-kontrolli mängse

Ku taad sotsialismi ehitedi, olli egäleütele määrätü ka ütiskundliku tegemise. Kes sa ollit ja kos sa tüütit, olf kah tähtsä.

Ma olli kooli nimekirän kultuuritüü edendäjä. Tull' raamatit müvvä, eläjit ja aiamaid lukõ

ja ma olli ka külänõvvukokku valitu. Iks hää elo iist saismisõ nimel: olf vaia tõtõ ja ausust oh-jõn hoita.

Olli ka rahvakontrolli tegijä, kiä pidi käümä puutõn ja sõõgi-maiun. Tuust tüüst tulõ miilde kats trehvämist.

Mi sõidimi üte suurt kasvu kardoka-agronoomi Antsuga Willisega puutõ pite. Olf teedä, et kõrvalküllü puutõn om arvõ tegemisel alailma petmiisi. Jõudsõmi leti manu, ku üts mammi lõpõf masmist. Sis Ants ütēl müüjäle, et lõõmi no arvõ vahtsõst kokko, paistus, et midägi ei klapi. Ja olfgi iks hulga rohkõmb võetu. A müüjä ütēl, et nupu lätśi sassi...

Tõnõ kõrd olf, ku tehnikumi latsõ kaibsiva, et süük om lahja ja kallis. Lätśimi sis ütēl hom-mukul kell 5 kokaga küüki.

RAUDKATSI ENE

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Süküs om käen.

Tossu Tilda pajatus

Inne valimiisi

Inne valimiisi säetas liina üles reklaamõ, päämidselt kandidaatõ näopiltega. Vahtsõ Eesti riigi algusõn es tiia inemise väläreklaamist midägi. Vin-ne aol olf kõik hulga lihtsämb. Leht ilmuf tiidmises su piirkunnan üteainuma kandidaadi ja kotost astõ läbi agitaator, kes karist, et sa iks valima lääsi. Valimisaktiivsus olf kõgõ 99,99 protsõnti.

Tan tulõgi juttu vahtsõst muudu valimiisist. Miis maalt tull liina velele küllä. Tä es olõ ammu liinan käünü, nüüd olf huvi kaia ka laembalt ümbre.

Liin olõs nigu noorõmbas lännü. Võiolla tuuperäst, et olf jäl aig inne valimiisi. Suuri reklaamitahvlidõ pääl näkk miis mit-mõl puul kleebitüisi paprõlehti inemiisi näopiltega. «Kes naa säändse ommava?» imehf miis. Tä olf uma kūsümüse kõva helüga vällä ütelnü. Timä man saisma jäänü võõras miis visäs silmä plakadi pääle ja kostsõ: «Takanotsitava kufategijä.»

Maamiis olõs viil tahtnu tiidä, mille näid nii pallo om, a ütlejä olf kavvõmbalõ kõndnu. «Liinan omgi kõkkõ rohkõmb,» arof miis tuupääle umaette edesi.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Võtami voolu är

Ma kuuli raadiost, et vaesidõ käest tulõ elektri är võtta. Tuu ütlejä om arvada kül esi kah vaenõ, selle et vingoviilu saatõhe helistä-i rikka. Rikas eläs umah mullih ja täl tulõ-i miildegi vaesidõ pääle mõtõlda, a vaenõ lugõ pikä mokaga iks tõisi rahha.

Ma tiia-i, ku vaenõ vai rikas ma olõ, a ku kats aastat tagasi vuul viies pääväs är võeti, sõs olf elo otsah külh. Ja es tetä määnestki vaiht, külm ja püm-me olf kõikil, om sul rahha pallo vai veidü.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

Telli saa ExpressPostist:
tellimine.ee/umaleht
vai
tel 617 7717.

Latsilõ

Vastus saada
üte nädäli joosul
meiliaadrõssi pääle
latsinukk@umaleht.ee
vai postiga:
Uma Leht,
Tartu 48,
65609 Võro.

Vastussõ mano panõ
kirja uma nimi, vannus
ja kimmähe ka
postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas
vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva
Võro instituut
ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus:
KATAI ja PETÄI.

Avvohinna saa
VÕRO GREETE-LIIS (10)
Tartost.

Otsi' taast tabõlist üles ette annõdu' sõna'.
Perräjäänüist tähist saat teedä' üte aiavilä nime,
minkast om hää sügüse suppi kiit'.

a, ait, et, hain, ja, kapstas, kikas, kikkasiin, kurõmari, kürvits, massin, miipurk, pleiäts, põdrasammõl, põrss, põrõhõlt, rassõ, sain, susi, tsiga, tuvi, ubinasahvt, uni

P	Õ	R	Õ	H	Õ	L	T	Õ	S	S	A	R
L	Õ	M	M	A	S	A	R	D	Õ	P	I	N
T	V	H	A	S	A	N	I	B	U	R	M	I
K	I	P	L	E	I	Ä	T	S	A	K	I	I
N	Ü	V	S	A	K	I	K	M	N	A	I	S
A	I	R	U	T	I	A	Õ	P	I	P	P	A
N	G	A	V	T	U	R	S	Õ	S	S	U	K
U	I	I	S	I	U	T	U	R	S	T	R	K
A	N	A	S	K	T	E	S	S	A	A	K	I
J	A	I	H	T	B	S	I	S	M	S	A	K